

SAB • Arnhem

bezoekadres
Frombergdwarstraat 54
6814 DZ Arnhem

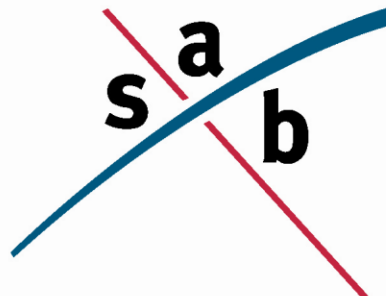
correspondentieadres
Postbus 479
6800 AL Arnhem

T [026] 357 69 11
F [026] 357 66 11
I www.sab.nl
E arnhem@sab.nl

KvK Arnhem 09122123

SAB • Amsterdam

SAB • Eindhoven

memo

aan: Gemeente Lingewaard

van: SAB

ons kenmerk: ZON/GEST/140187

datum: 4 maart 2015

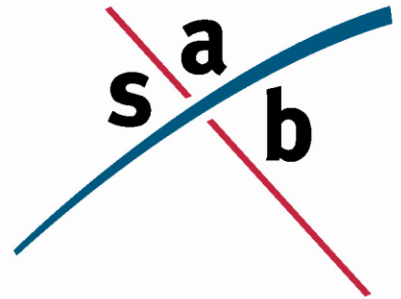
betreft: werkprotocol verplaatsen wilde marjolein, graven en aansluiten nieuwe watergang,
verplaatsen kleine modderkruiper uit de te dempen watergang.

AANLEIDING

In de gemeente Lingewaard is men voornemens het glastuinbouwgebied Leutensche Leigraaf te intensiveren. Voor de infrastructuur heeft dit tot gevolg dat zwaarder en meer verkeer moet worden verwerkt. In de huidige staat is dit niet mogelijk. Derhalve dienen wegen verbreed en/of doorgetrokken te worden. Het gevolg hiervan is dat watergangen gedempt of versmald dienen te worden. SAB heeft onderzocht of deze ruimtelijke ingrepen haalbaar zijn in het licht van de nu geldende natuurwetgeving. Flora- en faunaonderzoek¹ heeft aangetoond dat in enkele watergangen in het plangebied de strikt beschermde vissoort kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*) voorkomt. Ook komt in de berm langs een watergang de strikt beschermde wilde marjolein (*Origanum vulgare*) voor.

Zolang aan een set van voorwaarden wordt voldaan en de werkzaamheden worden uitgevoerd volgens een specifiek werkprotocol, zijn de geplande werkzaamheden mogelijk. Dit document voorziet in de voorwaarden en het werkprotocol. Als volgens het werkprotocol wordt gewerkt en de genoemde voorwaarden in acht worden genomen, wordt aan de richtlijnen van de Soortenstandaard Kleine modderkruiper van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO, 2014) en aan de richtlijnen van een geldende gedragscode voor de wilde marjolein (Gedragscode Flora- en Faunawet voor de Bouw- en Ontwikkelsector, 2006) voldaan. Een ontheffing Flora- en faunawet is dan niet noodzakelijk.

¹ Quick scan flora en fauna, 6 juni 2014, SAB; nader onderzoek flora en fauna, 19 september 2014, SAB.

WETTELIJK KADER

Soortenbescherming

Soortenbescherming is altijd aan de orde. Hiervoor is de Flora- en faunawet bepalend. De Flora- en faunawet is gericht op het duurzaam in stand houden van soorten in hun natuurlijke leefgebied. Deze wet heeft de beschermingsregels, zoals die ook in de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn opgenomen, overgenomen en voor de Nederlandse situatie toegepast.

Deze bescherming is als volgt in de Flora- en faunawet opgenomen:

- het is verboden beschermde plantensoorten te plukken, verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen (artikel 8);
- het is verboden beschermde diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen (artikel 9), opzettelijk te verontrusten (artikel 10) en hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren (artikel 11).
- het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheems diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen (artikel 12).

De procedurele consequenties zijn afhankelijk van de soorten die door de ingreep worden beïnvloed. Kortweg kunnen drie beschermingsregimes worden onderscheiden:

1 beschermingscategorie 1:

Een groot aantal beschermde soorten is in Nederland algemeen voorkomend. Op basis van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten uit de Flora- en faunawet mogen ruimtelijke ingrepen worden uitgevoerd, die tot effect hebben dat de verblijfplaatsen van deze soorten worden aangetast;

2 beschermingscategorie 2:

Voor beschermde soorten die minder algemeen zijn en extra aandacht verdienen, kan een vrijstelling (behalve voor het opzettelijk verontrusten) verkregen worden als de initiatiefnemer een goedgekeurde gedragscode heeft. Indien dit niet het geval is dient voor deze categorie een ontheffing aangevraagd te worden.

Als wordt gehandeld volgens een goedgekeurde gedragscode geldt deze, naast de bovengenoemde soorten, ook voor vogels. In zo'n gedragscode worden gedragslijnen aangegeven die men volgt om het schaden van beschermde soorten zo veel mogelijk te voorkomen. Ontheffing is, als wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, voor deze soorten alleen nog nodig als werkzaamheden afwijkend van de gedragscode worden uitgevoerd;

3 beschermingscategorie 3:

Voor ongeveer honderd zeldzame soorten geldt géén vrijstelling als het gaat om ruimtelijke ingrepen. Ontheffingen voor deze groep soorten worden slechts verleend wanneer er geen andere bevredigende oplossing voor de ingreep bestaat, de ingrepen vanwege dwingende redenen van groot openbaar belang dienen plaats te vinden en de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in gevaar komt. Deze uitgebreide toets geldt ook voor alle vogelsoorten.

SAB • Arnhem

bezoekadres
Frombergdwarsstraat 54
6814 DZ Arnhem

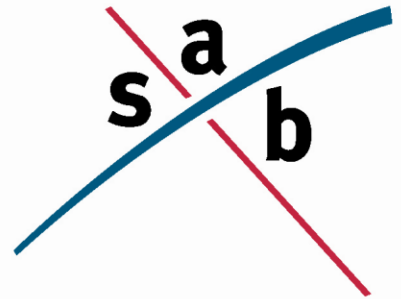
correspondentieadres
Postbus 479
6800 AL Arnhem

T [026] 357 69 11
F [026] 357 66 11
I www.sab.nl
E arnhem@sab.nl

KvK Arnhem 09122123

SAB • Amsterdam

SAB • Eindhoven

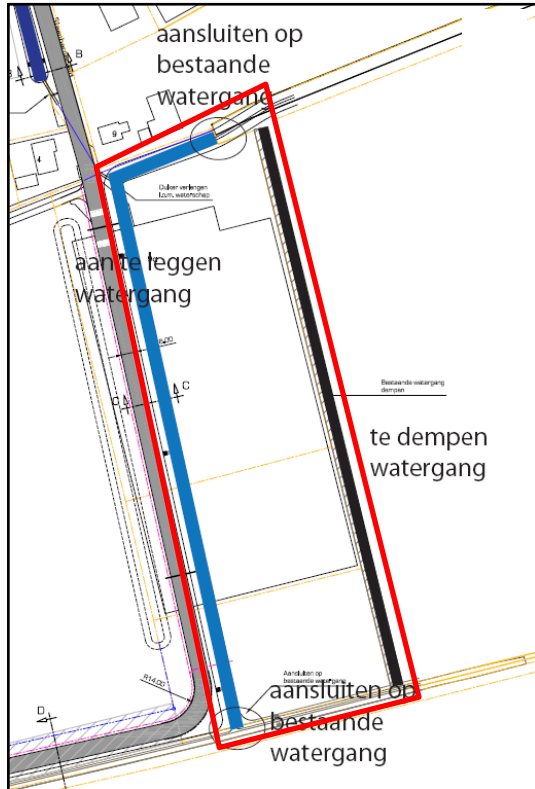
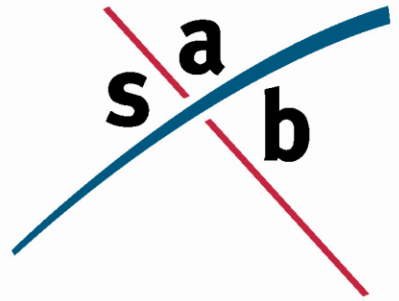
Als een ruimtelijke ingreep rechtstreeks kan leiden tot verstoring of vernietiging van bepaalde beschermde soorten of hun leefgebied, kan het project in strijd zijn met de Flora- en faunawet. Voor aantastingen van verblijfplaatsen en belangrijke (onderdelen) van leefgebieden van meer strikt beschermde soorten, is ontheffing ex. Artikel 75 van de Flora- en faunawet nodig van het ministerie van Economische Zaken.

Zorgplicht

Verder geldt altijd artikel 2 van de Flora- en faunawet, een zorgplichtbepaling. Iedereen dient voldoende zorg in acht te nemen voor de in het wild levende planten en dieren en hun leefomgeving. Dit houdt in dat voorafgaand aan sloop-, grond-, of bouwwerkzaamheden wordt gecontroleerd of dat negatieve gevolgen voor aanwezige soorten kunnen worden voorkomen door het nemen van alle maatregelen die redelijkerwijs kunnen worden verwacht.

LIGGING PLANGEBIED

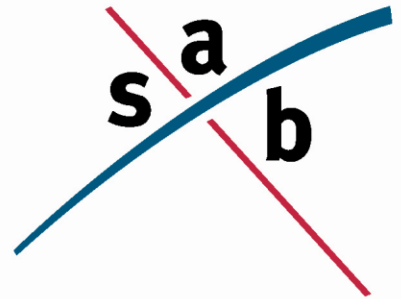
De kleine modderkruiper is aangetroffen in de watergangen die zijn aangegeven op de navolgende afbeelding. Ook de globale locatie van de wilde marjolein is in deze afbeelding aangegeven. De watergang ten oosten van de kas zal gedempt worden. Hiervoor in de plaats zal ten westen een nieuwe watergang gerealiseerd worden. Gezien de aanwezigheid van de kleine modderkruiper in deze watergangen, de locatie van de wilde marjolein en de geplande graaf- en dempwerkzaamheden is zonder het werken volgens een werkprotocol overtreding van de Flora- en faunawet te verwachten. Derhalve is het plangebied voor dit werkprotocol in navolgende afbeeldingen weergegeven. Het is gelegen in het verlengde en ten oosten van het Steenbergerveld te Huissen.

Links: ontwerptekening met het plangebied in het rode kader. De blauwe strook is de nieuw te realiseren watergang. De zwarte strook is de huidige te dempen watergang. Rechts: luchtfoto met het plangebied rood omkaderd. In de geel gemarkeerde watergangen is de kleine modderkruiper vastgesteld. De blauwe stip geeft de globale locatie van de aangetroffen wilde marjolein weer. De aanwezige kas zal geamoveerd worden voor de realisatie van de ruimtelijke ingrepen. Bron: CiCom Engineering bv en Bing Maps. Bewerking: SAB.

VERPLAATSEN WILDE MARJOLEIN

Bij het verplaatsen van de wilde marjolein wordt gewerkt volgens de Gedragscode Flora- en faunawet voor de Bouw- en ontwikkelsector (2006). In paragraaf 7.3.2 van deze gedragscode wordt gesteld dat wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is, exemplaren van deze soort verplaatst dienen te worden. In dit geval is de vernietiging van de groeiplaats onvermijdelijk aangezien de sloot waaraan deze plantensoort groeit, gedempt zal worden. De aanwezige planten van deze soort dienen derhalve van oktober tot en met juni (buiten de bloeiperiode) uitgestoken te worden en elders in een geschikt biotoop terug te worden geplaatst. In dit geval is de beste optie om de planten ook weer aan een oever van een sloot terug te planten, waar het dezelfde hoeveelheid zon krijgt. Het verplaatsen dient door een ecooloog van SAB uitgevoerd te worden.

GRAVEN EN AANSLUITEN NIEUWE WATERGANG

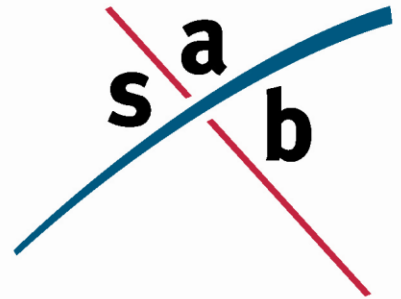
Het graven van de nieuwe watergang en het aansluiten van deze watergang op bestaande watergangen waarbij een duiker wordt verplaatst, wordt in dit hoofdstuk als één activiteit beschouwd. Het is echter ook mogelijk om de nieuwe watergang eerder te graven. Echter, het aansluiten van de nieuwe watergang op de bestaande watergangen en het verplaatsen van de duiker dienen tegelijkertijd uitgevoerd te worden. Zo vindt zo min mogelijk verstoring van de kleine modderkruiper en overige waterdieren plaats.

Voorwaarden

Om de geplande werkzaamheden te kunnen verrichten volgens het werkprotocol moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Dit is noodzakelijk om de regionale gunstige staat van instandhouding van de kleine modderkruiper te behouden. Daarnaast dient aan de zorgplicht te worden voldaan. Als aan alle voorwaarden wordt voldaan, mag volgens het werkprotocol gewerkt worden en is een ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet niet noodzakelijk. Voordat de werkzaamheden plaats gaan vinden moet gecontroleerd worden of aan alle voorwaarden op het moment van uitvoering wordt voldaan. Als dit niet het geval is, moeten de werkzaamheden uitgesteld worden. Hieronder worden de betreffende voorwaarden uiteengezet.

- De werkzaamheden worden uitgevoerd binnen de minst kwetsbare periode van de kleine modderkruiper; te weten van 1 september tot 1 november. Lokale klimatologische en meteorologische omstandigheden kunnen ervoor zorgen dat deze periode wijzigt.
- Voordat de werkzaamheden plaatsvinden worden de delen van de oevers, waar de werkzaamheden plaatsvinden, gemaaid zodat eventueel aanwezige amfibieën wegtrekken (zorgplicht).
- Tijdens de werkzaamheden dienen alle vastgestelde functies en leefgebieden te kunnen blijven functioneren.
- Tijdens de werkzaamheden dient de verlichting in de avonduren te worden beperkt of afgeschermd.
- Tijdens de werkzaamheden is de minimale watertemperatuur 10 graden Celsius en de maximale watertemperatuur 25 graden Celsius.
- Tijdens de werkzaamheden is de luchttemperatuur boven 0 graden Celsius.
- Tijdens de werkzaamheden dient in de sloot waar gevangen vis in uit wordt gezet minimaal 30 centimeter water te staan.
- Tijdens de werkzaamheden dient dit werkprotocol aanwezig te zijn en onder alle betrokken partijen bekend te zijn. Werkzaamheden moeten aantoonbaar volgens dit protocol worden uitgevoerd.

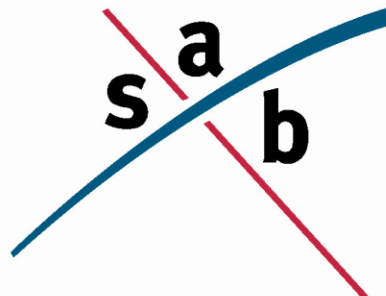
Een ecooloog van SAB zal erop toezien dat aan alle voorwaarden wordt voldaan alvorens aan de geplande werkzaamheden te beginnen en gedurende de periode dat de werkzaamheden worden verricht.

Werkprotocol

In onderstaand protocol staan stap voor stap de werkzaamheden die verricht moeten worden om de nieuwe watergang te graven, deze aan te sluiten op de huidige watergangen en de duiker te verleggen terwijl rekening wordt gehouden met de kleine modderkruiper. Tijdens de werkzaamheden geldt ook altijd de zorgplicht. Dit houdt in dat nadelige gevolgen voor alle flora en fauna zo veel mogelijk moet worden voorkomen. In het onderstaande schema wordt per activiteit aangegeven door wie dit moet worden uitgevoerd. De genoemde volgorde dient ook aangehouden te worden.

Activiteit		uitvoerder
1.	Nieuwe watergang wordt gegraven, waarbij nog geen aansluitingen met bestaande watergangen wordt gemaakt. Er wordt gewacht tot deze is volgelopen met grondwater en de modder bezonken is, voordat een verbinding met de oude watergang geopend wordt.	Aannemer
2.	Om te zorgen dat de nieuwe watergang zo snel mogelijk geschikt wordt voor de kleine modderkruiper, worden met zorg water- en oeverplanten (zoals riet) met wortel en al uit de te dempen watergang gegraven en in de nieuwe watergang geplaatst.	Aannemer
3.	Een schepnet wordt in het water gestoken en in de richting van het deel van de sloot gesleept dat niet wordt afgesloten. Dit wordt een aantal maal herhaald, totdat duidelijk is dat in het af te sluiten deel van de sloot vrijwel geen vissen meer aanwezig zijn. Dit gebeurt aan de noordzijde van de te dempen watergang, aangezien hier de duiker wordt verplaatst.	Ecoloog
4.	Damwanden worden geplaatst zodat het deel van de watergang, waar de duiker wordt verlegd en de nieuwe watergang op de oude watergang wordt aangesloten, is afgesloten van de oude watergang.	Aannemer
5.	Water wordt uit het afgesloten deel gepompt, totdat de waterstand 30 centimeter hoog is.	Aannemer
6.	De in het afgesloten deel aanwezige vissen (die eventueel toch nog bij stap 3 zijn achtergebleven) worden weggevangen met een schepnet en direct buiten het afgesloten deel in de bestaande watergang uitgezet.	Ecoloog
7.	Het resterende water wordt uit het afgesloten deel gepompt.	Aannemer
8.	De aanwezige laag slib of organisch materiaal wordt voorzichtig uit het afgesloten deel geschept en met zorg in de bestaande watergang gedeponeerd.	Aannemer
9.	De duiker wordt verplaatst, zodat een verbinding ontstaat tussen het afgesloten deel van de bestaande watergang en de nieuwe watergang.	Aannemer
10.	De aarde die de nieuwe van de bestaande watergang scheidt wordt weggegraven.	Aannemer
11.	Damwanden worden voorzichtig verwijderd, zodat het water langzaam in het leeggepompte deel stroomt.	Aannemer
12.	Als de nieuwe watergang volgelopen is met grondwater en de modder is bezonken, wordt de duiker langzaam geopend zodat het water van de oude watergang langzaam in de nieuwe watergang stroomt.	Aannemer
13.	Stap 2 t/m 6, 9 en 10 worden herhaald voor de zuidzijde.	Aannemer

		en ecooloog
--	--	-------------

DEMPEN WATERGANG

Voorwaarden

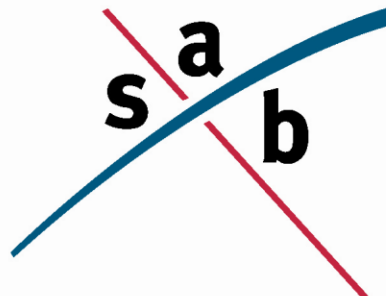
Om de geplande werkzaamheden te kunnen verrichten volgens het werkprotocol moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Dit is noodzakelijk om de regionale gunstige staat van instandhouding van de kleine modderkruiper te behouden. Daarnaast dient aan de zorgplicht te worden voldaan. Als aan alle voorwaarden wordt voldaan, mag volgens het werkprotocol gewerkt worden en is een ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet niet noodzakelijk. Voordat de werkzaamheden plaats gaan vinden moet gecontroleerd worden of aan alle voorwaarden op het moment van uitvoering wordt voldaan. Als dit niet het geval is, moeten de werkzaamheden uitgesteld worden. Hieronder worden de betreffende voorwaarden uiteengezet.

- De nieuwe watergang (blauwe strook voorgaande afbeelding) dient reeds aanwezig te zijn en volledig te functioneren. De nieuwe watergang moet minimaal even breed en mag niet steiler zijn dan de te dempen watergang.
- De werkzaamheden worden uitgevoerd binnen de minst kwetsbare periode van de kleine modderkruiper; te weten van 1 september tot 1 november. Lokale klimatologische en meteorologische omstandigheden kunnen ervoor zorgen dat deze periode wijzigt.
- Voordat de werkzaamheden plaatsvinden worden de delen van de oevers, waar de werkzaamheden plaatsvinden, gemaaid zodat eventueel aanwezige amfibieën wegtrekken (zorgplicht).
- Tijdens de werkzaamheden dient de verlichting in de avonduren te worden beperkt of afgeschermd.
- Tijdens de werkzaamheden is de minimale watertemperatuur 10 graden Celsius en de maximale watertemperatuur 25 graden Celsius.
- Tijdens de werkzaamheden is de luchttemperatuur boven 0 graden Celsius.
- Tijdens de werkzaamheden dienen dit werkprotocol aanwezig te zijn en onder alle betrokken partijen bekend te zijn. Werkzaamheden moeten aantoonbaar volgens dit protocol worden uitgevoerd.

Een ecooloog van SAB zal erop toezien dat aan alle voorwaarden wordt voldaan alvorens aan de geplande werkzaamheden te beginnen en gedurende de periode dat de werkzaamheden worden verricht.

Werkprotocol

In het navolgende protocol staan stap voor stap de werkzaamheden die verricht moeten worden om de watergang te dempen terwijl rekening wordt gehouden met de kleine modderkruiper. Tijdens de werkzaamheden geldt ook altijd de zorgplicht. Dit houdt in dat nadelige gevolgen voor alle flora en fauna zo veel mogelijk voorkomen moeten worden. In navolgend schema wordt per activiteit aangegeven door wie dit moet worden uitgevoerd. De genoemde volgorde dient ook aangehouden te worden.

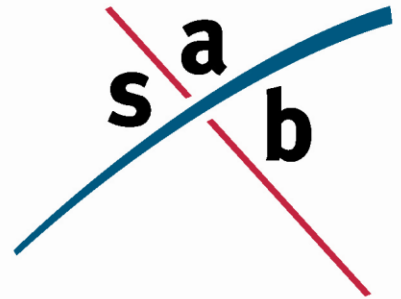
Activiteit		uitvoerder
1.	Damwanden worden geplaatst op de uiteindes van de te dempen sloot. Op deze manier wordt de te dempen sloot afgesloten van de overige watergangen.	Aannemer
2.	In het midden van de te dempen sloot worden damwanden geplaatst. Op deze manier wordt de te dempen sloot in twee delen van ongeveer honderd meter verdeeld.	Aannemer
3.	In één deel van de te dempen sloot wordt het water weggepompt in de te behouden watergangen tot het water maximaal 30 centimeter hoog staat in de te dempen sloot. Tijdens het wegpompen mogen geen kleine modderkruipers of andere waterdieren mee weggepompt worden.	Aannemer
4.	Met behulp van visnetten worden kleine modderkruipers en andere aanwezige waterdieren één kant op geleid en uiteindelijk opgevisst. De opgevisste waterdieren worden direct in de nieuw aangelegde watergang uitgezet.	Ecoloog
5.	Het te dempen deel van de sloot wordt vervolgens in één richting gedempt.	Aannemer
6.	Tijdens het dempen worden, indien nodig, met het visnet achtergebleven waterdieren opgevisst en direct in de nieuw aangelegde watergang uitgezet.	Ecoloog
7.	Stap 3 t/m 6 wordt uitgevoerd voor het andere deel van de te dempen sloot.	Aannemer en ecoloog
8.	De damwanden aan de uiteindes van de gedempte sloot worden voorzichtig verwijderd, zodat zo weinig mogelijk wervelingen in het water ontstaan.	aannemer

PLANNING

Aangezien rekening gehouden dient te worden met de kwetsbare periode van de kleine modderkruiper en bloeiperiode van de wilde marjolein, kunnen de bovengenoemde werkzaamheden niet het gehele jaar of in willekeurige volgorde plaatsvinden. Derhalve wordt hieronder aangegeven (zie bijlage I voor een visuele weergave) in welke periodes van het jaar de verschillende werkzaamheden uitgevoerd mogen worden. Ook wordt aangegeven in welke volgorde dit dient te gebeuren.

Wilde marjolein verplaatsen

Het verplaatsen van de wilde marjolein kan van oktober tot en met juni (zie bijlage I, groen en geel) en niet in juli tot en met september (rood). In deze periode staat wilde marjolein namelijk in bloei. Het verplaatsen dient idealiter plaats te vinden van april tot en met juni of in oktober tot en met november. In deze periode staat de wilde marjolein niet in bloei, maar zijn wel de bladeren zichtbaar. Van december tot en met maart zijn enkel wortelstokken aanwezig. Als in deze periode wordt verplaatst is moeilijk te bepalen of alle exemplaren verplaatst zijn.

Nieuwe watergang graven (zonder aansluiting op huidige watergangen)

De nieuwe watergang graven kan in principe het gehele jaar (groen en geel). Wel dient altijd rekening gehouden te worden met eventueel aanwezige broedende vogels en de zorgplicht. Als gegraven zal worden van 15 maart tot en met 15 augustus is dit mogelijk als vooraf aantoonbaar is vastgesteld dat geen broedende vogels aanwezig zijn. Dit dient vastgesteld te worden door een expert op het gebied van vogels.

Nieuwe watergang aansluiten op huidige watergangen, duiker verplaatsen, watergang dempen

Bij deze drie activiteiten is sprake van interactie met de kleine modderkruiper. Derhalve dient bij deze activiteiten de verstoring tot een minimum te worden beperkt. Derhalve dienen deze activiteiten idealiter plaats te vinden in september of oktober. De voortplantingsperiode is dan voorbij en omdat het nog geen winter is zijn ze wel nog actief. In november tot en met februari zouden de werkzaamheden ook uitgevoerd kunnen worden, zolang aan alle bovengenoemde voorwaarden kan worden voldaan. Van maart tot en met augustus is de voortplantingsperiode. Dit is de meest kwetsbare periode van deze diersoort. Derhalve is het uitvoeren van deze activiteiten dan niet mogelijk.

Volgorde uitvoeren activiteiten

Het uitvoeren van de verschillende werkzaamheden dient in een van onderstaande volgordes uitgevoerd te worden. Het verplaatsen van de wilde marjolein mag zowel voor als na het graven van de nieuwe watergang uitgevoerd worden.

- 1 wilde marjolein verplaatsen
 - 2 nieuwe watergang graven
 - 3 nieuwe watergang aansluiten op bestaande watergangen en duiker verplaatsen
 - 4 oude watergang dempen
-
- 1 nieuwe watergang graven
 - 2 wilde marjolein verplaatsen
 - 3 nieuwe watergang aansluiten op bestaande watergangen en duiker verplaatsen
 - 4 oude watergang dempen

SAB • Arnhem

bezoekadres
Frombergdwaarsstraat 54
6814 DZ Arnhem

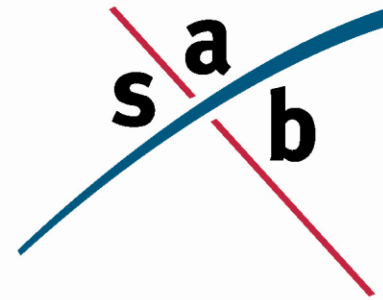
correspondentieadres
Postbus 479
6800 AL Arnhem

T [026] 357 69 11
F [026] 357 66 11
I www.sab.nl
E arnhem@sab.nl

KvK Arnhem 09122123

SAB • Amsterdam

SAB • Eindhoven

BIJLAGE I

Activiteit	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Wilde marjolein verplaatsen												
Nieuwe watergang graven (zonder aansluiting op huidige watergangen)												
Nieuwe watergang aansluiten op huidige watergangen												
Duiker verplaatsen												
Watergang dempen												

 ideale periode om de genoemde activiteit uit te voeren.

 uitvoeren activiteit is wel mogelijk, maar er dient met een aantal zaken rekening gehouden te worden (zie genoemde voorwaarden en planning per activiteit).

 de genoemde activiteit is in deze periode niet mogelijk, vanwege bloeiperiode wilde marjolein en voortplantingsperiode kleine modderkruiper.